

Hongaarse filmmakers in het buitenland

De grote Hongaarse migratiegolf die in de jaren 1870 begon en voor de Eerste Wereldoorlog een hoogtepunt bereikte, had een grote invloed op de internationale filmindustrie. In die tijd verlieten de grootste groepen migranten Noord- en Oost-Hongarije, West-Transdanubië en Szekler Land voornamelijk om economische redenen, en vonden vooral werk in de landbouw en industrie in Amerika. Onder hen bevonden zich enkele ambitieuze jonge mensen die zich al snel bewust werden van de mogelijkheden die de toen ontluikende filmindustrie te bieden had. Vilmos Fried (William Fox) en Adolf Zukor hielpen Hollywood te creëren als oprichters van Paramount en Fox Film (de voorloper van 20th Century Fox). In de internationale wereld van de stomme film kregen verscheidene Hongaarse acteurs en actrices Europese of Amerikaanse contracten. Zo werden Sári Megyery (Sacy von Blondel), Oszkár Beregi, Pufi Huszár (Charles Puffy), Vilma Bánky en Mihály Várkonyi (Victor Varconi) wereldwijd bekende namen.

Tussen 1919 en 1945 verlieten velen het land om politieke redenen, de wereldwijde economische neergang en de opkomst van het fascisme. Onder hen waren steeds meer intellectuelen, creatieve figuren die in Hongarije al succesvol waren en pioniers van de Hongaarse film. In 1919 vertrokken Sándor Korda (Sir Alexander Korda) en Antónia Farkas (Maria Corda), Mihály Kertész (Michael Curtiz), cinematograaf Rudolf Máté (Rudolph Maté), en kunstenaars Lia Putty (Lia de Putty), Ilona Kovács (Lucy Doraine) en Béla Lugosi, terwijl in de jaren 1930 regisseurs Endre Tóth (André de Toth) en István Székely zich bij hen voegden, scenarioschrijvers Menyhért Lengyel (Melchior Lengyel) en László Fodor (Ladislaus Fodor), componisten Miklós Rózsa, József Kozma (Joseph Kosma) en Pál Ábrahám, animatoren György Pál Marczincsak (George Pal) en János Halász (John Halas), alsmede de acteurs Gyula Kabos, Rózsi Bársony en Zita Perczel. Een kleinere migratiegolf kwam op gang na 1945, waarna ongeveer 200.000 mensen het land ontvluchtten in de periode na de revolutie van 1956, onder wie regisseurs István Szóts en Péter Kassovitz (Pierre Kassovitz), cineasten János Badal (Jean Badal), Vilmos Zsigmond en László Kovács, evenals András Vajna (Andrew G. Vajna), die later filmproducent werd.

Hongaarse filmmakers en filmmakers van Hongaarse origine werkten voornamelijk in Wenen, Berlijn, Parijs, Londen en Hollywood, hoewel ze over de hele wereld te vinden waren, van Zuid-Amerika tot Australië. Eenmaal in het buitenland veranderden velen hun naam en kozen voor gemakkelijk te onthouden, internationaal of aristocratisch klinkende artiestennamen die Europa's glans uit het verleden weerspiegelden, maar ze vergaten nooit hun wortels. Hun werk werd gekenmerkt door originaliteit en hoge normen die een groot deel van het publiek aansprak, maar het was vaak gekruid met een zeer bijzondere, ironische humor.

Hongaars Hollywood

In het begin van de 20e eeuw werd film nog beschouwd als een uitvinding die nieuw was, maar zijn betekenis bleek al uit zijn steeds toenemende populariteit. Het economische en culturele klimaat van de Verenigde Staten had een bijzonder inspirerend effect op de nieuwe industrie, die steeds meer creatieve mensen eiste. Ondernemers uit de hele wereld waagden grote sommen geld om films zo aantrekkelijk mogelijk te maken. Veel immigranten waagden hun kans in de Amerikaanse filmindustrie, onder wie talloze Hongaren, van wie velen later naam maakten in Hollywood. Hun aanwezigheid wordt goed geïllustreerd door de legende dat werkzoekenden in een van de Hollywood-studio's het volgende bord tegenkwamen: "Het is niet genoeg Hongaar te zijn, men moet ook talent hebben."

Barbara in Amerika - werkfoto, 1938. Cinematograaf Károly Kurzmayer in het midden met een camera, achter hem Margit Dajka en Gerő Mály. Een aantal van de crew die in Amerika opnamen maakte, keerde nooit terug naar Hongarije. Foto: NFI - Film Archief

De grondleggers van Hollywood: Adolph Zukor en William Fox

Adolph Zukor werd geboren in Ricse, als zoon van de dorpskruidenier. Hij kwam als tiener naar Amerika met slechts een paar dollar op zak. De jongeman zag al snel de zakelijke mogelijkheden van films. Hij bouwde al snel een bedrijfsimperium op en had sterren als Mary Pickford, Clara Bow, Douglas Fairbanks en John Barrymore in zijn boeken staan. Adolph Zukor, de oprichter van Paramount Pictures, genoot groot aanzien in Hollywood en werd in 1949 onderscheiden met een Oscar voor zijn levenswerk. Zijn motto was altijd: "Het publiek heeft nooit ongelijk".

William Fox kwam als jonge jongen naar de Verenigde Staten. Hij richtte een van de eerste bioscoopnetwerken op, met het hoofdkantoor in New York. Later verdeelde en produceerde hij ook films, en stichtte hij de gelijknamige Fox Film Company, die ook een pionier was op het gebied van geluidsfilms. De Grote Depressie van 1929 trof het bedrijf Fox hard. Later werd hij failliet verklaard en beschuldigd van corruptie, als gevolg waarvan hij de filmindustrie voorgoed verliet. Zijn naam wordt voortgezet door Twentieth Century Fox en het Fox media imperium.

Adolph Zukor. Foto: NFI - Film Archief

William Fox. Photo: Hulton Archive / Getty Images

Michael Curtiz (1886-1962), regisseur

Mihály Kertész, geboren in Boedapest, was een leidende figuur van de eerste geünneratie van Hongaarse filmregisseurs. Hij was betrokken bij ongeveer 60 Europese films toen hij in 1926 op uitnodiging van Jack Warner naar Amerika verhuisde en in dienst trad bij Warner Bros. studio. Tijdens zijn carrière in Hollywood maakte hij meer dan 100 films, kostuumdrama's, film noirs, musicals, drama's en komedies. Hij wordt geassocieerd met klassiekers als *The Adventures of Robin Hood* (1938), *The Sea Hawk* (1940), *Santa Fe Trail* (1940), *Yankee Doodle Dandy* (1942), *Mildred Pierce* (1945) en *White Christmas* (1954). Zijn beroemdste werk is misschien wel het beste oorlogsmelodrama uit de filmgeschiedenis, *Casablanca*, dat werd bekroond met Oscars voor beste film, beste regisseur en beste scenario, en dat tot op de dag van vandaag wordt beschouwd als een van de beste Amerikaanse films aller tijden.

Michael Curtiz met zijn Academy Award voor zijn film *Casablanca* in 1944. Foto: John Kobal Foundation / Getty Images

Michael Curtiz on set of *Captain Blood* (1935). Photo: NFI – Film Archive

Casablanca (dir.: Michael Curtiz, 1942). Photo: Getty

Vilma Bánky (1901-1991) actrice

Ze werd geboren als Vilma Koncsics in Nagydorog. Na haar schoolopleiding begon ze als typiste te werken, maar haar acteertalent werd al snel ontdekt. Ze kreeg haar eerste filmrol in Berlijn, die haar carrière snel een boost gaf. In 1925 nodigde Samuel Goldwyn, het hoofd van MGM, haar uit naar Hollywood te komen, waar de blonde schoonheid al snel een wereldberoemde filmster werd.

Vilma Banky en haar Britse tegenspeelster Walter Byron zitten samen met producent Sam Goldwyn om het script van *The Awakening* te bespreken, circa 1928. Foto: Hulton Archive / Getty Images

Béla Lugosi (1882-1956) acteur

Béla Ferenc Dezső Blaskó werd geboren in Lugos. Hij had in Hongarije veel succes op het toneel en speelde in verschillende stomme films voordat hij Hongarije in 1919 verliet. Hij verhuisde eerst naar Wenen, vervolgens naar Berlijn en uiteindelijk naar de Verenigde Staten. Hij verscheen op Broadway als toneelacteur, en de echte doorbraak was de toneelbewerking van Bram Stokers roman: *Dracula*.

Het stuk werd verfilmd door Universal, met ook Béla Lugosi als de vampier. Met zijn magnetische blik, brede gebaren en eigenaardige accent werd de acteur meteen een ster en is hij een icoon van de geschiedenis van de horror en de massacultuur gebleven.

Bela Lugosi. Foto: NFI – Filmarchief

Bela Lugosi as Count Dracula. Photo: Getty Images

S. Z. Sakall (1883-1955) acteur

Hij werd geboren in Boedapest en werd een populair cabaret- en filmacteur onder de artiestennaam Jenő Gerő. Hij kreeg de bijnaam Szőke Szakáll ('blonde baard') vanwege zijn lichte baard die hij had laten groeien om er ouder uit te zien. In de jaren twintig zette hij zijn carrière voort in Oostenrijk en Duitsland, en na de nazi-overname verhuisde hij naar Engeland en later Hollywood, onder de pseudoniemen S. Z. Sakall en S. Z. Cuddles. De vrolijke karakteracteur verwierf snel bekendheid in de Verenigde Staten, waar hij in meer dan 40 films te zien was en het publiek altijd aan het lachen maakte.

S. S. Z. Sakall, achter de schermen van Casablanca in 1942. Foto: Het Hollywood-archief / Alamy

André de Toth (1913-2002) regisseur

Endre Tóth werd geboren in Makó. Hij nam zijn Frans klinkende artiestennaam aan tijdens zijn emigratie. In 1939 regisseerde hij vijf films in Hongarije, maar zoals de anekdote gaat, nam zijn leven een dramatische wending toen een van zijn collega's een opmerking maakte dat hij alle kansen op werk te danken had aan zijn geluk en niet aan zijn talent, want als hij een jood was geweest, zou hij niet meer kunnen werken. Tóth weigerde om tegen deze prijs succesvol te worden, dus verliet hij het land. Hij ging naar Hollywood, waar hij werkte met sterren als Kirk Douglas, Michael Caine, Vincent Price of Charles Buchinsky, die, naar men zegt, de artiestennaam Charles Bronson van hem kreeg. Meesters van het vak beschouwen André de Toth vandaag als een van de groten. Zijn fanclub omvat namen als Quentin Tarantino of Bertrand Tavernier, en Martin Scorsese noemde hem een "regisseur's regisseur".

André de Toth. Foto: NFI - Film Archief

André de Toth. Photo: NFI – Film Archive

Vilmos Zsigmond (1930-2016) cinematograaf

Hij werd geboren in Szeged. Al op jonge leeftijd was hij geïnteresseerd in fotografie en daarom ging hij cinematografie studeren aan de Academie voor Theater en Film in Boedapest. In 1956 filmde hij de gebeurtenissen van de revolutie en later ontvluchtte hij het land met cinematograaf László Kovács. In de Verenigde Staten werkte hij als cinematograaf mee aan de films van Robert Altman, Peter Fonda, George Miller, Martin Scorsese en Steven Spielberg. Ook bekend als de schilder van licht en schaduw, won hij de Academy Award voor Beste Cinematografie voor zijn werk aan Close Encounters of the Third Kind in 1978, waarna hij nog drie nominaties kreeg voor zijn cinematografische werk aan The Deer Hunter (1978), The River (1984) en Black Dahlia (2006).

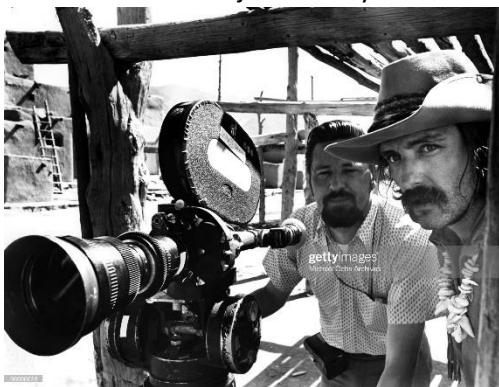
De 50e jaarlijkse Academy Awards: Goldie Hawn, Vilmos Zsigmond, Jon Voight, 3 april 1978. Foto: Walt Disney Television / Getty Images

László Kovács (1933-2007) cinematograaf

Hij werd geboren in Cece. Hij was een leerling van György Illés aan de Academie voor Theater en Film in Boedapest. Hij verliet het land in 1956 na de verpletterende revolutie. In de Verenigde Staten betekende Easy Rider (1969) de doorbraak in zijn carrière. Vanaf dan werkte hij als cinematograaf mee aan de films van Peter Bogdanovich, Robert Altman, Louis Malle en Martin Scorsese (That Cold Day in the Park, 1969, Paper Moon, 1973, New York, New York, 1977). Zijn originele visie droeg in belangrijke mate bij tot de nieuwe golf die de Hollywoodcinema vanaf de tweede helft van de jaren zestig hervormde.

Acteur en regisseur Dennis Hopper en cameraman Laslo Kovacs bereiden zich voor op de opnamen van een scène uit zijn film Easy Rider. Foto: Michael Ochs Archives / Getty Images.

Andy Vajna (1944-2019) producent

András Vajna verliet Boedapest in 1956, op 12-jarige leeftijd, met hulp van het Rode Kruis. Hij richtte zich op de filmindustrie in Los Angeles en werd de producent van succesvolle films als Victory (1981), a Red Heat (1988), of Music Box (1989), de laatste gemaakt naar het scenario van de eveneens

Hongaarse Joe Eszterhas, maar ook van kaskrakers als de Rambo-serie en de Terminator-films, of Evita (1996), gefilmd in Boedapest. In Hongarije produceerde hij populaire films als Out of Order (1997) en Children of Glory (2006). Na zijn verhuizing naar zijn vaderland was hij van 2011 tot aan zijn dood regeringscommissaris voor de ontwikkeling van de Hongaarse filmindustrie.

Producent Robert Stigwood, acteur Antonio Banderas en producent Andrew G. Vajna wonen de uitreiking van de Golden Globe Awards bij in 1997. Foto: Estate of Andrew G. Vajna / NFI – Filmarchief

Victor Varconi (1891-1976) acteur

Hij werd geboren als Mihály Várkonyi in Kisvárd. Hij studeerde aan de Academie voor theaterkunsten in Boedapest en speelde in meer dan 30 Hongaarse stomme films, waaronder The Undesirable onder regie van Michael Curtiz. Na 1920 werkte hij in Berlijn en Wenen voordat hij een contract kreeg bij Paramount in Hollywood. Hij oogstte groot succes met de rollen van Pilatus (King of Kings, 1927) en later Admiraal Nelson (The Divine Lady, 1928). Na de overgang naar de geluidsfilm speelde hij vaak charmante buitenlanders, Latijnse en Slavische personages, maar hij speelde ook Rudolph Hess in de anti-nazi film The Hitler Gang. Later vulde hij zijn ongeëvenaarde carrière aan met televisieklussen, en tegen het einde van zijn leven gaf hij zelfs acteerles.

Victor Varconi. Foto: NFI – Filmarchief

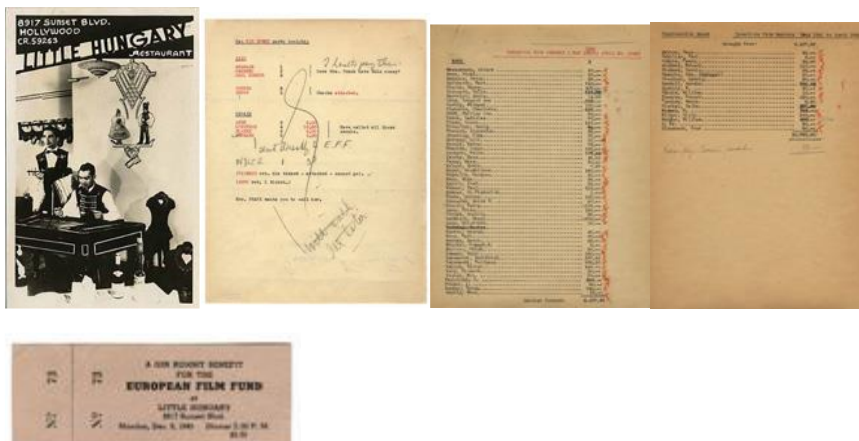

Europees Filmfonds

Het European Film Fund, opgericht in 1938 onder voorzitterschap van Ernst Lubitsch, was een non-profit organisatie opgericht door filmmakers die voornamelijk vanuit Duitsland naar de Verenigde Staten waren geëmigreerd. Hun missie was fondsen te werven om filmmakers te sponsoren die gedwongen waren Europa te ontvluchten. Tot de tentoongestelde foto's behoren een ticket voor de geldinzamelingsactie die op 9 december 1940 werd gehouden in een restaurant met de naam Little Hungary op Sunset Boulevard in Los Angeles, alsmede de lijst van donateurs en de betaalde bedragen. De lijst is een perfect bewijs van de massale aanwezigheid van Midden-Europese filmmakers in Hollywood in die tijd. Naast de wereldberoemde filmmakers die hoofdzakelijk in Duitsland en in de voormalige Oostenrijks-Hongaarse monarchie zijn geboren (Fritz Lang, Ernst Lubitsch, Billy Wilder, Fred Zinnemann, Anatole Litva, enz.), zijn er verschillende Hongaarse namen te ontdekken: regisseur Michael Curtiz, regisseur Zoltan Korda, schrijfster Lili Hatvany, scenarioschrijver Ladislav Fodor, scenarioschrijver George Marton, regisseur Ernst Matray, producent Joe Pasternak, scenarioschrijver János Székely, acteur Ernst Verebes en acteur Szakall Szoeké. Rudi Maté is niemand minder dan de in Polen geboren cinematograaf van Hongaarse afkomst, vijfvoudig Oscar-genomineerde Rudolph Maté.

Beelden: Deutsche Kinemathek

Koken met Paprika en Liefde

Actrice Franciska Gaal serveert kerstkalkoen. Foto: Paramount / OSZMI

Béla Lugosi cocktail

Ingrediënten:

- 2 cl Beefeater Gin
- 2 cl Cointreau
- 2 cl Lillet Blanc
- 2 cl citroensap
- cocktailkers

Vilma Bánky's Hongaarse Goulash

Ingrediënten:

- 2 pond stoofvlees
- 2 eetlepels bloem
- 4 eetlepels vet
- 2 kopjes gekookte tomaten
- 2 stengels selderij
- 1 laurierblad
- ½ theelepel paprikapoeder
- 2 uien
- 1 mespunt foelie
- 4 hele kruidnagels
- 8 chilipepers

Bereiding:

Vlees in vrij kleine stukken laten snijden, met bloem bestrooien en in sauspan doen waarin u het vet hebt gedaan. Voeg zout en peper naar smaak toe. Laat het veertig minuten zachtjes koken, af en toe roeren. Overgiet met kokend water en laat sudderen tot het vlees gaar is. Kook de andere ingrediënten twintig minuten en voeg een kopje kokend water toe. Wrijf door een zeef, breng op smaak met zout en peper en verdik met bloem. Gebruik de bouillon waarin het vlees is gekookt voor de saus. Leg het vlees op een schotel en bedek het met de saus. Gekookte wortelen, aardappelen en gesneden paprika worden op en rond het vlees gelegd, en rijst kan als rand worden gebruikt.

Maria Corda's Hongaarse Honingkoekjes

Ingrediënten:

- 1 ½ pond honing
- 8 kopjes bloem
- 1 deciliter suiker
- 1 ½ kopjes geblancheerde en gehakte amandelen
- ½ citroen
- ½ kopje gekonfijte en gehakte citroenschil
- 3 eieren
- 1 ½ theelepel kaneel
- ½ theelepel kruidnagel in poedervorm
- 3 afgestreken theelepels bakpoeder

Bereiding:

Breng de honing aan de kook, schuim af en neem van het vuur. Voeg na afkoeling een pond bloem toe en laat dit een nacht op een koele plaats staan. Klop de volgende dag de eieren los met de suiker, voeg de amandelen, de schillen, de specerijen en het bakpoeder toe, alsmede de geraspte schil en het gezeefde sap van de citroen. Voeg het honingdeeg toe, meng het goed en voeg de rest van de bloem toe, of voldoende om een deel van het deeg te maken (laat de rest op een koele plaats staan) rol het dun uit en snijd het in ronde vormen of vierkanten. Leg ze op ingevette bakblikken en bak ze in een hete oven tot ze kristalliseren. Herhaal dit proces tot het deeg helemaal op is.

Rijk en verrukkelijk, deze cakes zijn de tijd en het geduld waard die nodig zijn om ze te bereiden. Als ze zorgvuldig worden afgedekt, blijven ze onbeperkt vers.